

Focalismul în Relațiile Internaționale

-rezumat-

George Anglițoiu

Scurtă introducere

Focalismul nu înseamnă felul tradițional de gândire teoretică bazată pe stânga, centru sau dreapta poziționării ideologice.

Focalismul este despre ceea ce contează cel mai mult și generează urmări.

Etimologic, începe cu **Focal** ca origine și declanșator al celor mai importante și recurente idei legate de luarea și implementarea deciziilor.

Punct focal, idee, credință, simțământ. frică, plăcere, rațiune, centru, viziune sunt toate incluse ca potențiale ilustrări ale Focalismului, bazate pe izvoarele Istoriei.

Focalismul este despre vechi și nou, bun și rău, echilibrat și irațional, conștient și oniric, coerent și confuz, memorabil și trecător.

Când este aplicat Relațiilor Internaționale, trebuie utilizat ca instrument pentru a înțelege victoria și înfrângerea, reușita și eșecul, pozitiv și negativ, la o scală mult mai mare decât aria uzuală a politicii interne.

Prezenta teză de abilitare este supusă cerinței de a demonstra competențe teoretice și practice de a înrâuri inteligențe și voințe spre activități academice menite să ajute comunitățile, prin politică externă și relații internaționale. Dar această teză ar trebui totodată să aducă o contribuție personală în domeniul Relațiilor Internaționale, suficientă încât să-l califice pe realizatorul său ca Autor.

Prin urmare, am făcut apel la o serie de scrieri trecute pentru a demonstra necesitatea Focalismului.

De asemenea, am utilizat un exemplu clasic și decisiv de facere focalistă a Relațiilor Internaționale, aplicată unuia din cele mai importante succese de diplomatie și beligeranță reușite vreodată: misiunea diplomatică a lui Zhuge Liang, supranumit *Dragonul Ascuns*, la curtea lui Sun Quan, și victoria subsecventă a forțelor lor reunite de 50.000 de soldați împotriva unităților invadatoare nordice ale lui Cao Cao numărând 1.000.000 de soldați.

Focalismul este intenționat ca instrumentar atât pentru înțelegerea procesului decizional, cât și pe cea a implementării. Știința a evoluat de-a lungul timpului și a devenit științe, inclusiv cele ale minții. Neuro-științele sunt foarte populare în zilele noastre, fiind foarte profitabile pentru practicienii care le promovează prin instruirea deopotrivă a funcționarilor publici și a personalului corporatist. Abordarea mea nu este pricepută de a intra în detalii dar va folosi parte din concepte pentru a dezbate.

Creierul uman este desigur obiectul de studiu, iar principalele sale două componente, cel vechi și cel nou, sunt foarte mult conectate cu *Securitatea* de către aceste noi științe.

Personalitatea umană a fost definită și redefinită: fie că ești un raționalist sau un empatizator, un armonizator sau un rebel, un sistemizator sau un disruptor, noi cuvinte au fost acceptate, cel puțin de către dicționarele tip wiki în semn de recunoaștere a evoluției acestor științe despre viața neuronală a oamenilor.

Mari oameni de știință din trecut, Aristotel și Hegel (de exemplu), au încercat să abordeze chestiuni esențiale precum timpul, înțelepciunea, tiparul, recurența, teza, antiteza și sinteza. Dar la final, a avea și a ține și a rezista în politică este despre capacitatea fiecărui actor de a se focaliza pe ceea ce să gândească, înțelege, comunice și face. Școliți sau nu, antrenați sau nu, înțelepți sau încrezători de sine, unilateralști sau multilateralști, oamenii implicați în politică trebuie să se focalizeze. Nu în mod constant, dar totuși trebuie să o facă. Și aceasta este ceea ce contează cel mai mult: centrul repetitiv a ceea ce este important, necesar cu orice preț, esențial, vital sau oricum altfel. Iar aceasta ne conduce înapoi la mai-sus menționata conexiune dintre Securitate și creierele vechi și noi.

Securitate, cu literă mare, pentru că este acest cuvânt comun și prea utilizat care a ajuns să însemne conceptul magic pentru aproape orice greu de explicat dar hotărâtor, mai ales în politica de înalt nivel sau de mize mari.

Astfel, nu este noul creier ci cel vechi, *reptilian*, care ne conectează cu cele mai dependente de securitate acțiuni și reacții ale oamenilor. Nevoile de bază, instinctele, acțiunile primare și reacțiile sunt toate legate de creierul reptilian al supraviețuirii.

Noul creier al evoluției, rezultat al educației și dezvoltării personale contează dar este constant dominat de creierul reptilian în privința poziției finale cu privire la o chestiune absolut necesară.

Este dincolo de scopurile acestei teze și competențele autorului de a rescrie teoria și practica Relațiilor Internaționale. Dar Focalismul va atrage atenția cititorului spre importanța conștiinței de sine, disciplinei și trufiei.

Din zorii scrierii istoriei savanții chinezi și greci s-au dedicat explicării trecutului, mai ales a expansiunii, hegemoniei, rivalității, victoriei și a eșecului.

De-a lungul timpului, dar mai ales în epocile modernă și contemporană ale Științei, politica și politicile au fost analizate pentru a capta esența combinației personalitate-putere. Este crezul meu științific că indiferent de toate atributele cunoașterii, la momentul-cheie decidentul este focalizat doar pe câteva idei și valori. Nu toată istoria este reprezentativă pentru o minte și un trup focalizate dar chintesența personalității umane/politice este să fie intrinsecă unor licăriri și episoade selective. De aici provine recurența studiată de personalitățile de la a căror învățătură mă revendic: Arnold Toynbee și Neagu Djuvara.

Atunci când ramura speculativă a Filosofiei Istoriei întâlnește Relațiile Internaționale, rezultatul poate fi Focalismul, însemnând un interes în a evidenția ceea ce îi animă pe cei mai ambițioși, energici lideri la nivel statal, regional, continental, global.

Cuvinte abstracte precum *formă*, *substanță*, *esență*, *structură*, *universal* sau *persistență* au fost abordate de Platon, Aristotel, Kant sau Wittgenstein. Dar nici unul dintre ei nu a fost direct implicat în a avea impact asupra vieții politice, cel mai aproape de un anumit grad de influență fiind Aristotel prin statutul său de dascăl al lui Alexandru Macedon, *cel Mare*.

“Totalitatea situațiilor existente este lumea” reprezintă una din tezele principale ale lui Wittgenstein. Faptea, lucrurile, realitatea, lumea au definit teoria sa a imaginii limbajului. Dar când este comparată cu Memoriile lui Talleyrand, Diplomația lui Kissinger sau Marea tablă de șah a lui Brzezinski, cititorul este intrigat de prozaicul Relațiilor Internaționale ca rezultat al *prioritizării adversității*.

Focalismul abordează nu doar ambiția, onoarea, prestigiul și nerăbdarea de a avea succes, dar și anxietatea ca element focal de a nu pierde nivelul de putere deja atins sau promisiunea acestuia. Prin urmare, mai ales în caz de anarhie¹, prioritizarea adversității este interpretarea mea a faimosului adagiu “dușmanul dușmanului meu este prietenul meu”, conducând spre următoarea adaptare a sa: *Dintre dușmanii mei, cel mai puțin inamic pentru mine dar cel mai inamic pentru cel mai mare dușman al meu este prietenul meu*.

¹ De exemplu, perioada otomană și regională post-Baiazid I de rivalitate între fiii săi, analizată într-un capitol comun cu Tatăl meu, Gheorghe Anglițoiu: *Politica externă tip pivot a lui Mircea cel Bătrân - Tismana, 1406* în Constantin Hlihor, Bogdan Antoniu, Alin Matei (coord.) - *Scripta Historica In Memoriam Professoris Emeriti Constantin Buse*, Editura Universității din București, București, 2021, pp. 455-482, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3940427

O mare idee politică, cel puțin în mintea unui decident din aria Relațiilor Internaționale, cu potențial de a fi “ideală”, ar putea fi *forma universală* platoniciană aflată în așteptarea transpunerii corecte în realitate. Abordare aristoteliană de *esență împotriva universalului* sau nu, Relațiile Internaționale nu sunt de sine stătătoare față de oamenii politici care le fac. De asemenea, statele ca actori principali în Relațiile Internaționale sunt mai puțin substanțe instituționale/primare și mai mult *bazate de oameni și existența lor*. “L’état c’est **moi**” și “après **moi/nous** le déluge” sunt scurte descrieri ale conducerii/imaginii absolutiste. Dar legată de atât de multe alte dovezi de (nevoie de) grandoare verbală și practică, Istoria Relațiilor Internaționale se înfățișează mai degrabă ca o transpunere la scară largă (în varianta câștigătoare) a câtorva date și chestiuni focalizate, decât viziunea lui Wittgenstein că “suma totală a realității este lumea”.

În concluzie, Focalismul ar putea fi definit ca teoria și practica de a gândi, comunica, decide și a face, axate pe un centru focal stabilit drept cea mai înaltă/importanță rațiune, reprezentare și finalitate a puterii.

Centru focal este compus din puncte, fiind de regulă recurent, succint și facil de utilizat. Poate fi schimbat când chestiuni de securitate determină sau afectează succesul obținerii, menținerii și justificării folosirii puterii. Luarea focalistă a deciziilor poate utiliza puncte temporare și/sau pseudo-focale pentru a ascunde sau facilita în mod oportunist centrul focal real, protejând astfel eul propriu-zis al raționării și crederii.

Scurtă explicație asupra structurii tezei

Primele două capitole din teză se ocupă de hegemonie și expansionism ca laitmotiv al Focalismului. Aplicată actualei politici externe ruse înseamnă Putinizare, atât ca factor de impact pentru restaurația celei *de-a treia Rome* sub conducerea autocrată a președintelui Putin, cât și ca efect de motivare a celorlalți lideri ambițioși de a restabili vremuri glorioase, vârste de aur de dominație.

Cel de-al treilea capitol este deopotrivă dedicat trecutului hegemonic, dar privit drept catalizator pentru restaurația suverană a puterilor. O temă focală și recurentă în politica externă engleză începând cu înfrângerea în Războiul de 100 de ani, suveranismul s-a evidențiat a fi atât *insular*, adică în afara ruinătorului joc european de putere, cât și *global* prin intermediul puterii maritime.

Cel de-al patrulea capitol analizează *secretul* ca miză de necesitate absolută în politicile internă și internațională. Aplicată UE, servește ca model pentru aprofundarea acesteia în aria

ultimă și cea mai importantă a transferului de putere către un centru super-federal, trans-national: activitatea operativ-informativă.

Cel de-al cincilea capitol aduce în atenție Focalismul ca vector pentru o utilizare extinsă a securității dincolo de înțelesul standard din domeniile politic și militar. În această privință, Focalismul este prezentat ca apt să folosească securitatea drept concept ultim pentru misterul și dualitatea politicii de a implica responsabilitate ca politică publică și secretoasă, deci placă turnantă a implementării sale fără explicații adecvate sau consecințe juridice. Astfel a apărut rațiunea de stat în lumea westphaliană a ambiției hegemonice. Dar când este combinată cu mai noi, trans-federale politici precum cea de concurență a Uniunii Europene, rezultatul este o utilizare mixtă de economie (cotă de piață, controlul fuziunilor și al achizițiilor, abuz de poziție dominantă, practici de ruinare, bunăstarea consumatorilor, etc.) și politică, prin utilizarea învățăturilor Școlii de la Copenhaga de verbalizare a securității.

Teza se încheie cu un interviu profesional acordat în urmă cu doi ani colaboratorului meu principal, lectorul dr. **Mihai Murariu**, pro-decanul Facultății de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării de la Universitatea de Vest din Timișoara.

Studiu de caz

Puține momente din Istorie pot depăși episodul ales pentru susținerea argumentației focaliste. Pentru aceasta este necesar să ne întoarcem în timp, la finele dinastiei Han, aproximativ la anul 208 dHr. *Regatul de Mijloc* se află într-o stare de conflict și anarhie aproape permanentă de la declanșarea Răscoalei Turbanelor galbene un sfert de secol mai devreme. Împărații dinastiei Han, aflată în declin, sunt sub controlul oficialilor de la curte și a căpeteniilor provinciale, fiind astfel incapabili să impună prin ei înșiși "mandatul Cerului" - baza legală și religioasă a domniei lor.

La nivelul anului 208 dHr, primul ministru Cao Cao a ajuns la vârful ierarhiei politice Han, plasându-l pe tânărul împărat Xian sub tutela sa. Nimeni nu pare capabil să-i stopeze calea spre supremație, cu excepția unui membru inferior al Casei Han - Liu Bei. Descris de către cele mai importante surse istorice și literare (Arhivele celor Trei Regate și Povestea celor Trei Regate), ca *Unchiul Imperial*, acest mic oficial Han își asumă o misiune de *restaurație* a regimului imperial.

Lucid, motivat, frugal, omenos și rezistent, va reuși să atragă de partea sa trei războinici² de o valoare marțială extraordinară care vor deveni celebri sub comanda sa, și de asemenea un strateg, faimosul *Dragon Ascuns*, Zhuge Liang.

În cele din urmă, se va dovedi a fi un lung război între doi strategii, Cao Cao și Zhuge Liang. Chiar dacă Cao Cao este personajul negativ în cronicile pro-Han, nu trebuie omis faptul că el este totodată unul dintre cei mai importanți comentatori ai lui Sun Tzu.

Conform narațiunii, Cao Cao este focalizat pe eliminarea oricărei opoziții față de conducerea sa emergentă, dovedindu-se priceput în acest sens. Ascensiunea sa metodică spre hegemonie a fost caracterizată de victorii aproape imposibile, iar la nivelul anului 208 dHr se găsea în postura de a pretinde statutul de dominanță. *Punctul său focal este cel de a fi lider suprem cu orice preț.* Dar fiind doar un descendent al unui oficial Han nu poate urca la tron ci doar deține pozițiile de lord cancelar și tutore imperial. Prin urmare, l-a determinat pe împărat să-i confere titluri importante și mandatul de a reunifica China. Nimeni nu pare să-i mai reziste. Chiar și Liu Bei, în pofida bravurii memorabile a celor trei generali ai săi, este în pragul înfrângerii totale după o serie de înfrângeri tactice și retrageri împotriva grosului armatei lui Cao Cao de un milion de soldați.

Ajuns într-o poziție defavorabilă cu spatele la *Marele Fluviu (Yangtze)*³, Liu Bei are doar un ultim atu de jucat: să facă apel la benevolența politică și militară a lui Sun Quan, liderul Wu (Sud-Estul Chinei), supranumit *Urgia ticăloșilor* dar care la acel moment, în pofida descendenței din doi lideri iluștri, era un lider de o pricepere greu de stabilit.

Intră în scenă Zhuge Liang, nume de protocol Kongming. Un savant pustnic și subestimat aparținând Școlii legaliste, trăind într-o colibă în apropierea miticului Munte Wudang, locul de naștere al artelor marțiale taoiste, Zhuge Liang fusese curtat cu insistență de către Liu Bei, care de trei ori încercase și dăduse greș în a-l recruta în serviciul său. În sfârșit, după o ultimă și dificilă vizită finală, Liu Bei reușise să-l persuadeze. Într-o vreme în care la capătul celălalt al hărții politice, în Roma, o domnie scurtă⁴ din cadrul dinastiei Severilor va fi focalizată pe

² Guan Yu, Zhang Fei, Zhao Yun. Ulterior, împreună cu Huang Zhong și Ma Chao vor fi cei *Cinci Generali Tigri* ai lui Liu Bei.

³ Înfrângerea sa de la Dangyang poate fi considerată drept unul din primele exemple de folosire a principiului *Responsabilității de a proteja*, Liu Bei ocrotind cu ariergarda sa, cu pierderi mari, retragerea populației civile loiale.

⁴ Elagabalus (218-222 dHr), personaj controversat și descris de Dio Cassius a fi fost focalizat pe schimbarea sa de gen, prin răsplătirea cu jumătate din imperiu a medicului care a fi reușit-o. Dincolo de elementele tipic senatoriale de *damnatio memoriae*, descrierea contemporană a lui Dio Cassius a unui astfel de conducător

alt fel de priorități vitale, Liu Bei se străduia să urmeze tradiția confucianistă a recrutării oamenilor de știință ca strategii, în sensul poziției ultime de consiliere, administrare și comandă militară din cadrul aparatului de putere. În timpul acestei întâlniri de referință, Zhuge Liang a dezvăluit un plan strategic care va fi asumat de către Liu Bei și aliații săi ca punct focal al eforturilor lor. *Planul Longzhong* țintea fondarea viitorului stat Shu Han, bazat pe provinciile central-vestice ale Jing și Yi. Realizarea unei astfel de baze ar fi îndiguit expansiunea lui Cao Cao dinspre centru-nord și ar fi creat oportunitatea de a-l prinde în clește pe acesta, printr-o alianță cu Sun Quan.

Deci totul se rezuma la un ultim efort de a-l stopa pe Cao Cao. Zhuge Liang se îmbarcă într-o periculoasă misiune diplomatică menită să-l atragă pe Sun Quan de partea lor. Dar înainte de a purcede mai departe trebuie reliefat cât de primejdioase astfel de misiuni erau atunci, când nimic nu putea garanta cale liberă și asigurarea securității personale a emisarului. Totul se rezuma la succesul misiunii diplomatice. Altfel, moartea, tortura, amputarea sau închisoarea puteau să fie soarta respectivului diplomat.

Cao Cao anticipase o astfel de manevră și trimisese lui Sun Quan un mesaj politic dar ferm menit să-l intimideze și să-l determine abil să i se supună, prin invitația de a-și uni forțele pentru a-l distruge pe rebelul Liu Bei. Ambele surse citate menționează puternicul efect al mesajului asupra lui Sun Quan.

Acesta este contextul în care Zhuge Liang ajunge la reședința lui Sun Quan din Chaisang. Nu este singur ci vine însoțit și sprijinit de unul din consilierii și generalii lui Sun Quan, Lu Su, care acționează ca intermediar. Sursele nu precizează clar, dar cursul evenimentelor îl arată pe acesta a fi în dezacord cu consilierul principal al lui Sun Quan, Zhang Zhao. Trebuie reținut totodată că fratele cel mare al lui Zhuge Liang, Zhuge Jin, față de care nutrește un respect sincer, era de asemenea un consilier important al lui Sun Quan.

Trei episoade vor defini prezența lui Zhuge Liang la curtea lui Sun Quan: dialogul său cu principalii consilieri ai lui Sun Quan, audiența privată cu Sun Quan și subsecventa vizită la talentatul dar volatilul Zhou Yu – generalul favorit al lui Sun Quan.

Cea mai vie și detaliată descriere a dialogului dintre Zhuge Liang și curtea lui Sun Quan se regăsește în versiunea literară a evenimentelor – Povestea celor Trei Regate. Renumit pentru eleganța discursului și portului său, Zhuge Liang folosește totuși o retorică ofensivă (bazată

sublinia diferența izbitoare dintre un șef de stat, care face apel la gravitas pentru a fi un model de urmat, și un hedonist capricios.

pe onoare, loialitate, curaj și înțelepciune) merită să reducă rapid la tăcere pe consilierii lui Sun Quan care cu excepția lui Lu Su, sprijină opțiunea unei alianțe cu Cao Cao.

Atitudinea lui Zhuge Liang devine și mai surprinzătoare când va fi confruntat cu perspectiva de a fi întemnițat pentru insistența de a condamna promisiunea de alianță a lui Cao Cao către Sun Quan. Menționat doar în Arhivele celor Trei Regate, acest episod înfățișează un Zhuge Liang violent care-și scoate din teacă sabia și-l ucide pe emisarul lui Cao Cao, aducându-i astfel pe Zhuge Liang și a sa curte în ipostaza de vinovați: ar putea un suspicios precum Cao Cao crede că Zhuge Liang, iar nu gazda Sun Quan, era responsabil pentru o astfel deucidere?! Dar reacția promptă a lui Sun Quan îl salvează pe Zhuge Liang care este iertat de închisoare și acuzațiile de crimă.

Episodul audienței private acordate de Sun Quan lui Zhuge Liang reflectă o dată în plus măiestria strategului lui Liu Bei: axându-se pe reverența liderului Wu pentru "cel mai extraordinar om al timpului lor"⁵ și anxietatea geopolitică a acestuia, Zhuge Liang punctează înțelegerea situației imposibile în care se găsea Sun Quan confruntat cu pericolul mortal al invaziei lui Cao Cao dacă s-ar fi aliat cu Liu Bei. Prin urmare, *per a contrario*, Zhuge Liang pune accent pe destinul aparte al stăpânului său Liu⁶ (Bei) ca descendent onorabil al casei Han, cel care nu are de ales decât sacrificiul de sine, spre deosebire de un Sun (Quan). Ironia implicită la statutul de urmaș abulic al unei alte familii prestigioase îi induce lui Sun Quan o stare de nervozitate, acesta pierzându-și cumpătul și părăsind sala de tron. Exasperat, Lu Su, cel care îl sfătuisese constant pe Zhuge Liang să **nu** menționeze dimensiunea de un milion a armatei de invazie, acesta din urmă procedând exact pe dos, îl chestionează pe Dragonul Ascuns asupra motivul pentru care procedase astfel, ostilizându-și gazda, cel de care depindea totul. Răspunsul este memorabil: pentru că deși știi cum poate fi înfrânt Cao Cao, Sun Quan nu m-a întrebat în acest sens. Urmarea este istorie: la încurajările lui Lu Su, un Sun Quan calm și optimist, îi acordă lui Zhuge Liang o audiență privată, prilej cu care i se înfățișează cheia victoriei, anume atacarea de îndată a forțelor lui Cao Cao, obosite, dispersate, neacclimatizate și fără experiență în războiul naval.

⁵ Potrivit lui Huang Gai, celălalt demnitar care se opunea unei alianțe a Wu cu Cao Cao. Însuși Sun Quan va începe discuția sa cu Zhuge Liang citând admirativ descrierea pe care i-o făcuse Lu Su ca fiind "geniu".

⁶ Numele de familie al împăraților Han, începând cu fondatorul Liu Bang, de origine țăran.

Nu în ultimul rând, vizita lui Zhuge Liang la Zhou Yu aduce în prim plan un alt nivel al persuasiunii sale prin presiunea pe care o pune pe amfitrionul său de a apăra onoarea soției sale Xiao Qiao - o celebră frumusețe. Prin focalizarea pe preocuparea lui Cao Cao de a invada Wu ca pretext pentru a aduce în haremul său cele mai frumoase femei, în particular surorile Qiao, Zhuge Liang îl provoacă pe reticentul Zhou Yu să reacționeze, ținând cont atât de rolul său de comandant, cât și de imaginea de mascul alfa, soț concupiscent dar devotat.

Astfel, prin identificarea, exacerbarea și utilizarea punctelor focale ale ierarhiei Wu, Zhuge Liang are finalmente succes în a-l aduce pe Sun Quan în alianță cu stăpânul său, Liu Bei, în pofida tuturor așteptărilor. Invazia lui Cao Cao se va sfârși cu un eșec, Bătălia de la Stâncile Roșii din iarna 208/209 dHr fiind una din cele mai spectaculoase și surprinzătoare înfrângeri din toate timpurile.

Alianța dintre Liu Bei și Sun Quan se va dovedi a fi contextuală și fragilă după retragerea lui Cao Cao. Fiecare dintre cei trei va nutri ambiții pentru supremație și, indiferent de retorica lor, vor contribui prin scopurile și acțiunile lor la sfârșitul dinastiei în anul 220 dHr. și înlocuirea acesteia cu consacrarea formală a statelor Cao Wei, Shu Han și Wu de Est. În cele din urmă, un alt maestru al Focalismului, Sima Yi, strategul-adversar al lui Zhuge Liang, va reuși prin știință, abilități și răbdare să înfrîngă și subordoneze cele trei linii imperiale apărute odată cu prăbușirea dinastiei Han. Prin urmare, descendenții lui Cao Cao, Liu Bei și Sun Quan, părinții fondatori ai celor trei regate, vor da greș în a da trăinicie planurilor lor de supremație și vor sucomba în fața fiilor și nepoților lui Sima Yi în efortul lor de a crea între 263-280 dHr o nouă, unificatoare dinastie - Jin...